

DRAMA VE DİL ÖĞRETİMİ: DRAMANIN SÖZLÜ DİL ÖĞRETİMİNDE ETKİSİ

Abdullah ER*

ÖZET

Dil, göstergeler sistemi aracılığıyla insanın iletişim kurma ve kendini ifade etme yetisidir. Dil öğretimi okulların öncelikli amaçları arasındadır. Bu bağlamda drama, çocuk ve çocuğun sözlü dilinin gelişimi için bir araç olarak görülmektedir. İletişim ve öğrenim aracı olarak drama çocuğun dil öğrenimine, vücuduyla, sesiyle, benliğiyle katılımını sağlamakta ve böylelikle onun yaratıcılığını ve sözlü dil becerisini geliştirmektedir. Bu makalede bu savın doğruluğu ortaya konmaya çalışılmıştır. Dramanın sözlü dile etkileri ele alınmıştır.

Anahtar sözcükler: drama, sözlü dil, dil öğretimi, iletişim.

1. GİRİŞ

Dil, göstergeler sistemi aracılığıyla insanın iletişim kurma ve kendini ifade etme yetisidir. Günümüzde anaokulundan üniversiteye kadar eğitim-öğretimin tüm aşamalarında dil öğretimine önem verilmekte. Zira dil, bilgilerin aktarılmasında en önemli kanallardan biri. Okul ortamında genellikle yazı dilinin hakim olduğu düşünülür. Oysa yazı dilinin yanında en az onun kadar önemli olan sözlü dilden ve vücut dilinden de söz etmek gerekir. Gerçekten de insan doğumundan ölümine kadar vücuduyla da iletişim kurmaktadır ve vücut dili insan gelişiminde her zaman önemini korumaktadır. O halde insanın üç dili olduğunu söylemeliyiz: Öncelikle vücut dili, sonra sözlü dil ve en sonuncusu da yazılı dil.

Drama, bu üç değişik dilin öğretiminde etkili bir araç olarak kullanılabilir. Zira dramayla insan vücudunu kullanır, sesini kullanır ve drama oyunlarının yazılı

* Yrd. Doç. Dr. Abdullah ER, Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi

metinleriyle de yazılı dile uğraşır. Biz burada, drama ve sözlü dil ilişkisini ele alacağız. Drama yönteminin sözlü dil öğretimine katkılarını irdeleyeceğiz.

2. DERS ORTAMINDAKİ DRAMANIN NİTELİĞİ

Ders ortamındaki dramadan söz ederken öğrencilerin sadece izleyici düzeyinde pasif olarak kaldıkları bir drama değil, bedenlen katıldıkları bir drama anlaşılmalı. Başka bir deyişle öğrencilerin bedenlen hissettikleri, kapasitelerini işin içine dahil ettikleri, becerilerini sergiledikleri bir drama. Bu tür bir dramaya öncelik vermemizin nedenini ünlü tiyatro yönetmeni Peter Brook'un şu cümleleriyle açıklayabiliriz: "Beden eyleme geçtiği anda öğrenme başlar." "Bugün dünyayı en çok hareketsiz kılan şey sözdür. O halde işe sözle, düşünceyle değil bedenle başlamak gerek."¹

Çağdaş eğitim bilimcilerinin birçoğuna göre eski eğitim sistemi çocuğu; edilgin, sürekli alıcı durumunda bırakmakta, öğrenmeye değil ezberlemeye yönlendirmekte, bir sürü gereksiz ayrıntıyla yormakta, koşullandırmakta, düşünmeye değil kabul etmeye itmektedir. Modern anlayışa göre çocuk küçük bir yetişkin değil hayatının çocukluk dönemini yaşayan bir birey olarak algılanmalı, eğitimin merkezine konmalı ve eğitime onun bulunduğu yerden başlanmalı. Çocuğun bir konuyu anlaması, onun yaparak, yaşayarak, tüm bedenini kullanarak işin içine girmesiyle doğru orantılıdır.

Çocuklarla drama kuramcılarında Peter Slade drama uygulamalarının önemli bir yönü olarak, kendi hareketleri yolu ile yaşantı geçirmenin yanı sıra, konuşarak iletişimde bulunmanın önemini vurgulamıştır. Kendi hareketleri yoluyla algıladıkları konusunda konuşarak iletişimde bulunan çocuk, öğrenme ortamında bir "seyirci" değil, "aktif bir katılımcıdır" ve öğrenme bakımından avantajlı bir konumdadır.

¹ Brook, Peter. "Le théâtre à l'école, qu'est-ce que ça fait ?" , *Cahiers pédagogiques*, N°337, Oct 1995

Kısacası ders ortamındaki drama, eylemin, hareketin ön planda olduğu ve merkezinde öğrencilerin bedenlen buldukları bir drama olmalı. Kendi bedeninin ve dolayısıyla kendi kapasitesinin farkına varan çocuk, kendisini ifade etme, başkalarıyla iletişim kurma, bulunduğu ortamı ve zamanı verimli kullanma yönünde ilerleyecektir.

Çocukta kişilik oluşması, kendine yetme, sosyalleşme, öğrenme arzusunun artması, metotlu çalışma becerisinin oluşması gibi yönleriyle de drama çocuk eğitiminde çok etkili bir araç olarak kullanılmaktadır. Ancak biz burada sadece dramanın sözlü dil öğretiminde kullanımı üzerinde duracağız.

3. SÖZLÜ DİL ÖĞRETİMİNİN AMAÇ VE HEDEFLERİ

Çoklu zeka kuramı kurucusu Howard Gardner bireylerde sekiz yeteneğin varlığından söz eder ve bu yetenekleri sınıflandırırken en başta “sözel-dilsel insan” zekasını sayar. Gardner’ın sözel-dilsel insanı konuşmaya değgin şu becerilere sahip insandır:

Sözel olarak iyi iletişim kurar.

Etkili dinleme becerilerine sahiptir.

Farklı sözcükleri, sesleri, ritimleri dinler ve tepkide bulunur.

Diğer insanların seslerini, dil üslubunu, okumasını ve yazmasını taklit edebilir.

Farklı zamanlarda, farklı amaçlar için, farklı gruplara etkili bir biçimde hitap edebilir.

Öykü, şiir, mizah anlatma gibi etkinliklerden zevk alır.

Mecazi anlatım, benzetme, soyut ve simgesel düşünme, kavram oluşturma gibi karmaşık olayları içeren dili üretme ve etkili kullanma becerisine sahiptir.

Uyaklı sözcükleri bulup bunları kullanmaktan ve tekerlemeleri hızla söylemekten hoşlanır.

Cümleleri dinler, yorumlar, farklı bir tarzda ifade eder.

İyi bir fıkra, masal, öykü anlatıcısıdır.

Abdullah Er

Zengin bir sözcük hazinesi vardır.

Dil öğretimi sözlü dille ilgili olarak bu becerileri kazandırmayı hedeflemelidir.

4. DRAMA VE SÖZLÜ DİL ÖĞRETİMİ

Dil öğretiminde sözlü dile öncelik verilmesi son yıllarda önem kazanmıştır. 1970'li yıllarda öncelik "okuma"ya verilirken 80'li yıllarda "yazılı anlatım" ve "okuma" arasındaki bağ üzerine yoğunlaşan bir dil öğretimi anlayışı hakimdi. Oysa sözlü dil yazılı dilden ve okumadan çok farklı bir olgu. Çünkü insan doğuştan getirdiği bir yetiyle konuşuyor ve iletişimini sistemli bir şekilde kuruyor. O halde yazılı dilden ve çoğunlukla yazılı dilin seslendirilmesi şeklinde gelişen okuma işleminden hareketle sözlü dilin öğretilmesi sağlıklı bir yöntem değil.

Okulda sözlü dil sadece ana dil, yabancı dil gibi derslerde değil, okul ortamının diğer bütün katmanlarında önemli bir yer tutuyor. Bireyin sosyalleşmesi öncelikle sözlü dil sayesinde olmaktadır. Başkalarıyla iletişim kurmadan sosyalleşme olamayacağına göre ve iletişim kurmanın en geçerli yönü de konuşarak olacağına göre sözlü dil olmadan bireyin sosyalleşmesi çok zor.

Öğrenci, kişisel ihtiyaçlarını, isteklerini, ders içi ve ders dışı fikirlerini dile getirirken de sürekli sözlü dilden yararlanmaktadır.

Okul ortamında sözlü dilin en değerli olduğu boyut, öğrenci bilgisinin ölçüldüğü ölçme-değerlendirme aşamasında kendini göstermektedir. Öğrenci ne kadar bilgiye sahip olursa olsun bu bilgiyi sözlü olarak dışarı yansıtmakta başarılı değilse öğretmen tarafından onun bilgi düzeyinin ölçülüp değerlendirilmesi zor olacaktır. Bilginin dışarı yansıtılması bilginin kendisi kadar önemli. Eğer öğrenci bilgisini aktarmak için yeterli sözcük dağarcığına ve düzgün tümce kurma becerisine sahip değilse ne kadar bilgiye sahip olduğunun anlaşılması zor olacaktır. Bazen de öğrenci yeterli bilgiye ve sözlü olarak anlatabilme becerisi ve alt yapısına sahip olduğu halde çekingenlik ve ürkekliğinden dolayı bunu başaramaz. İşte bu noktada

drama yoluyla sözlü dil öğretimi yönteminin çok etkili bir çözüm olarak kullanılabileceğini düşünüyoruz.

Bu saptamalardan hareketle sözlü dil öğretimini iki açıdan ele alacağız:

- Öğretim nesnesi olarak sözlü dil
- İletişim aracı olarak sözlü dil

4.1. Öğretim Nesnesi Olarak Sözlü Dil ve Drama

Sınıf ortamında sözlü dilin kullanılış biçimleri genellikle sunu, özet, yorumlama, öykü veya masal anlatımı, kısa soru-cevap şeklinde olmaktadır. Bunlara eklemek istediğimiz drama yöntemi hem ses tonu, vurgu, ses şiddeti, nefes alış tarzı, diksiyon gibi sesin teknik öğeleri bakımından; hem de dilin farklı kullanımını diyebileceğimiz söyleleme bakımından katkı sağlar.

Ses üretimi için birçok öğe devreye girmektedir. Sağlıklı, düzgün ve etkili konuşabilmek için bu öğelerin bilinçli olarak kullanılması gerekmektedir:

- Nefes alış: sadece ağız boşluğunun havayla doldurulmasıyla ciğerlerin nefesle doldurulması arasındaki farkın öğrencilere kavratılması,
- Yüz ve diyafram kaslarının gevşetilmesi,
- Seslerle oynama: ağız yoluyla üretilebilecek, dilde kullanılan ve kullanılmayan seslerin farkı,
- Sözcüklerin sözlü eklemelişi: hecelerin hızlı veya yavaş ritimle eklemeliş farkı,
- Cümlelerin farklı tonlanması ve vurgulanışı,

şeklinde özetleyebileceğimiz ve dil öğretiminde özellikle sesbilgisi aşamasında en çok başvurulan bu teknik becerilerin edinilmesinde drama yöntemi çok etkili bir yöntem olarak uygulanabilir. Başlangıçta, öğrenciler alışmadıkları, diğer derslerde ve normal yaşamda karşılaşmadıkları bu uygulama karşısında ciddiyetsizleşme, hafife alma, gülme gibi tavırlar takınabilmektedir. Ancak çabucak bu bir zevke, hayal gücünün genişlemesine, yaratıcılığa dönüşmekte ve konuşma dilinin edinilmesinde büyük katkı sağlamaktadır.

Her söylem belli bir iletişim durumu içerisinde gerçekleşir. Hangi iletişim durumunda hangi tür söylemin gerçekleşeceğine dair becerinin dil öğrenene kavratılması, en çağdaş ve en geçerli yabancı dil öğretim yaklaşımı olarak kabul edilen iletişimsel yaklaşımın ön plana çıkardığı anlayışlardan biridir. İletişimsel yaklaşıma göre örneğin sadece "selamlaşma" şeklinde isimlendirilen bir iletişim durumu, selamlaşma için kullanılan dili öğretmede eksik ve yetersiz kalır. Selamlaşmanın hangi tür iletişim durumu içerisinde gerçekleştiğinin netleştirilmesi gereklidir. Kim, kiminle, nerede, ne zaman selamlaşıyor sorularının yanıtlarının netlikle bulunacağı bir bağlam oluşturulmasına gereksinim vardır. Örneğin iki öğrencinin selamlaşmasıyla iki öğretmenin, bir öğrenciyle bir öğretmenin selamlaşması aynı olmayacaktır. Selamlaşmanın olduğu yer ve selamlaşma zamanı da kullanılan dili ve kullanım şeklini tamamen etkiler.

	Durum	Amaç	Dil düzeyi
1.	Başbakan halka hitap ediyor.	açıklama, ikna etme, beğendirme	üst düzey, yüksek seviyeli
2.	Çocuk arkadaşından borç para istiyor.	ikna etme,	samimi, içten
3.	İki ev kadını pazardan dönerken konuşuyor.	anlatma, duygularını ifade	orta düzey, halk dili
4.	İki iş adamı telefonda görüşüyor.	öğrenme, fikir verme	normal
5.	Bir şair-yazar konferans veriyor.	açıklama, betimleme bilgi verme	yazınsal, üst düzey
6.	İki kamyon şoförü kavga ediyor.	haklı çıkma, aşağılama	argo, düşük düzey
7.	Dede torununa masal anlatıyor.	anlatma, eğlendirme	samimi, sevecen
8.	Doktor hastayla konuşuyor.	sorgulama, açıklama, bilgi verme	üst düzey, ölçülü

Tabloda yer alan sekiz iletişim durumunun her birinde konuşucunun amacı ve dil düzeyi farklı olduğundan konuşma dilinin niteliği büyük ölçüde değişmektedir. Buna konuşmanın yerini ve zamanını da eklediğimizde bu değişiklik daha da fazla olacaktır. Bu türden farklı sosyal rol ve statülere ilişkin değişik sözlü dil biçimlerini kullanabilme becerisinin öğrenciye kazandırılmasında drama yöntemi en etkili yol olmaktadır.

4.2. İletişim Aracı Olarak Sözlü Dil

Seçilen sözcüklerin, kullanılan tümce yapısının, ses tonu ve vurgulamanın dışında konuşma dili öğretiminde öğrenene kazandırılması gereken çok önemli bir boyut da “söz alma” ve “dinleme” becerisidir. Söze nasıl başlanacağı, karşıdakinin sözünün nasıl dinlenip nasıl kesileceği, karşıdakine ne şekilde söz verileceği gibi beceriler de sözlü dil öğretiminde önemlidir. Bu becerilerin kazandırılmasında da drama yöntemi etkili bir şekilde kullanılmaktadır.

Ders ortamında öğrencinin söz alması genellikle parmak kaldırmak şeklinde olur. Öğretmenler parmak kaldırırsa söz verip diğerlerine söz vermeyecekleri hususunda öğrencileri sürekli uyarma eğilimindedirler. Oysa gerçek bir iletişim ortamında konuşmacının söze başlaması parmak kaldırmak ve birilerinin de ona konuşma hakkı vermesi şeklinde gerçekleşmez. Söz almak isteyen kişi karşıdakinin sözlerinin bitmesini bekler veya uygun bir fırsat yakalayıp, konuşmayı bölerek söze girer. Konuşmacının ne şekilde söz alacağı, söze nasıl başlayacağı dil öğretiminde başlı başına kazandırılması gereken bir beceridir ve bunun için de en iyi ortam drama uygulamasıyla sağlanabilir.

Konuşarak iletişim içerisinde olan insanlar her zaman yüz yüze bakmazlar. Sırtı dönük biriyle, uzaktakiyle, yakındakiyle, telefondakiyle, bir duvarın veya kapının arkasındakiyle konuşmak, ona söz vermek, sözünü kesmek farklı beceriler gerektirir. Drama yöntemiyle bu becerilerin de kazandırılabilceği kanısındayız.

5. SONUÇ

İletişimsel dil yaklaşımı ile sözlü dil öğretimine bakıldığında drama yöntemi hedeflere ulaşmada en etkili uygulamaların başında gelmektedir.

Drama yönteminde bütün duyu organları etkin bir şekilde kullanıldığı için çocuğun algılama, dinleme, konuşma, vücut dilini de kullanarak anlatma ve yorumlama gibi dil ve iletişim becerileri gelişir.

Çocuk anlatım düzeyini olumsuz etkileyen utangaçlık, çekingenlik gibi duygulardan arınır.

Drama somut bir ortamda yapıldığından soyut dil kavramlarının anlaşılıp somutlaştırılmasına yardımcı olur.

Çocuğun düş gücünü ve estetik duygusunu geliştirerek onun, dilin iyi kullanımı, güzel kullanımı gibi kavramları daha sağlıklı algılamasını ve yorumlamasını sağlar.

ABSTRACT

The language is faculty of the man to express and communicate by means of a system of signs. Its conquest and its control are top priority of the schools. In this context the drama seems a means of training and development of the child and its oral language. Communication and means of expression, it allows has the child to bring into play his body, its voice, offers possibilities of prolongations in the field of the oral language, in a total step of creation. In this article, one will try to check this assumption. One will analyze the interactions of the drama with the oral language.

Key words: drama, oral language, teaching of the language, communication

KAYNAKÇA

Brook, Peter. (1995). "Le théâtre à l'école qu'est ce que ça fait ?" , *Cahiers pédagogiques* no 337.

Demircan, Ömer. (1990). *Yabancı Dil Öğretim Yöntemleri*, Ekin Yayıncılık, İstanbul.

Demirel, Özcan. (1990). *Yabancı Dil Öğretimi İlkeler Yöntemler Teknikler*, Usem Yayınları, Ankara,.

Gardner, Howard. (1983). *Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences*. New York: Basic Books.

Fancy, Alex. (1991). "Didactique du français langue seconde, dramatisation et théâtre". *La Revue canadienne des langues vivantes*, 47 (2), 341-350.

Kocaman, Ahmet. (1983). "Yabancı Dil Öğretiminde Yeni Yönelimler", *Türk Dili:Dil Öğretimi Özel Sayısı*, Sayı:379.

Okvuran, Ayşe. (2001). "Drama Öğretmeninin Yetiştirimi Sorunsalı". *Öğretmen Dünyası Dergisi*, Özel Dosya: Eğitimde Yaratıcı Drama. Yıl 22, Sayı 257, Ankara.

San, İnci. (1990). "Eğitimde Yaratıcı Drama". *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. Cilt:23, Sayı:2

Üstündağ, Tülay. (1998). "Yabancı Dil Öğretim Uygulamalarında Bir Yöntem Olarak Yaratıcı Dramanın Yeri". *Ankara Üniversitesi TÖMER Dil Dergisi*. Sayı 66, s: 27-33.